

Dr hab. Joanna Orzechowska
Instytut Słowiańszczyzny Wschodniej
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

**Recenzja rozprawy doktorskiej
mgr Marianny Plakuevej-Olejniczak**

**"Strategie przekładu jako wypadkowa interakcja czynników świadomego wyboru tłumacza.
Na przykładzie polskich tłumaczeń wczesnej poezji Borysa Pasternaka"
napisanej pod kierunkiem naukowym prof. dra hab. Andrzeja Sitarskiego**

Formalna struktura pracy

Recenzowana praca obejmuje 201 stron tekstu, w tym bibliografię, składającą się z spisu materiałów źródłowych w języku rosyjskim i polskim, literatury naukowej w języku rosyjskim i polskim, oraz źródeł leksykograficznych, 4 rozdziałów, zakończenia. Brakuje klasycznego w pracach doktorskich streszczenia oraz aneksów ze źródłowym materiałem badawczym. Ten ostatni brak można zapewne uzasadnić niechęcią do nadmiernego rozbudowywania pracy, w której analizowana poezja jest w całości i fragmentarycznie zaprezentowana w rozdziałach analitycznych.

Na zasadniczą część pracy składają się: *Wstęp* oraz 4 rozdziały teoretyczno-empiryczne.

Układ i zawartość pracy

We *Wstępie* autorka dość przekonująco uzasadniła wybór tematu, motywując go faktem istnienia poezji Pasternaka w polskiej świadomości i tradycji translatorskiej, brakiem badań polskich przekładów wczesnej twórczości Pasternaka, wyrazistą osobowością twórczą autora oraz wybranych tłumaczy.

Następnie autorka przedstawia strukturę pracy, składającą się z dwóch części – historyczno-literackiej, o recepcji twórczości Pasternaka w Polsce, oraz analitycznej, na którą składają się trzy rozdziały, poświęcone badaniom przekładów poszczególnych tłumaczy. We *Wstępie*, zapewne jako pozostałość po starej redakcji, został wymieniony rozdział *Wczesna poezja Borysa Pasternaka w przekładach Juliana Tuwima, Mieczysława Jastruna i Seweryna Pollaka* (s. 4), którego na próżno szukać w spisie treści i zawartości dysertacji.

Dalej Autorka podejmuje próbę opisu przedmiotu badań. Na stronie 4-5 zostaje on określony jako trudności translatorskie polskich tłumaczy, na stronie 5 – jako problem przekładu tekstu poetyckiego. Odnajdujemy też: analizę interpretacyjną trudności polskich tłumaczy, obejmująca poziom rytmiczno-brzmieniowy, leksykalno-semantyczny i kulturowy (s. 4-5), strategie obrane przez tłumaczy (s. 6), prześledzenie pewnych mechanizmów związanych z przekładem tekstów

artystycznych (185). Mimo umieszczenia w tytule niezdefiniowane zostały pojęcia 'strategia przekładu' oraz 'wypadkowa interakcja czynników świadomego wyboru tłumacza' (co w pewnych kontekstach można uznać za pleonazm: strategia przekładu to przecież najczęściej świadomy wybór tłumacza. Przy tym elementy *wypadkowa interakcja czynników* wydaje się niezrozumiała i zbędna).

We *Wstępie* Doktorantka stawia pytania, na które czytelnik odnajdzie odpowiedzi w części analitycznej, oraz dokonuje przeglądu literatury o badaniach przekładu poetyckiego (Venclova, Grosbart, Ingarden, Rusinek, Jakobson, Ziomek, Wat, Fiodorow, Kołmogorow, Balcerzan, Barańczak, Pisarkowa, Legeżyńska, Nida, Tabakowska i in.) w trakcie którego podjęta zostaje próba przedstawienia rozumienia przez tłumaczy i badaczy wiernego, wartościowego, udanego, dobrego przekładu artystycznego. Ta część pracy zyskałaby na wartości, gdyby zakończyła się syntetycznym podsumowaniem, w którym autorka nakreśliłaby perspektywę badawczą, będącą punktem wyjścia do analizy poszczególnych przekładów poetyckich.

I rozdział, *Recepcja poezji Borysa Pasternaka w Polsce (1927-2015)*, jak zauważyła we *Wstępie* doktorantka ma charakter „sprawozdawczy” (referatu), w którym materiał został zaprezentowany pod kątem poszukiwania przyczyn popularności twórczości Pasternaka w Polsce. Recepcja twórczości została omówiona w trzech odmiennych historycznie i ustrojowo okresach: przedwojennym, Polski Ludowej, po 1989 roku. Doktorantka wybrała najprostszy sposób charakterystyki poszczególnych etapów recepcji – chronologiczny. Ten mankament jest zrekompensowany obfitością faktów, warto byłoby jednak pokusić się chociażby o syntetyczne podsumowania na końcu każdego podrozdziału.

W kolejnych trzech rozdziałach autorka analizuje przekłady różnych tłumaczy wybranych wczesnych wierszy Borysa Pasternaka. Należy zauważyć pewną niespójność tytułów. Dwa rozdziały zostały zatytułowane analogicznie (*Wczesna poezja Borysa Pasternaka w przekładach...*), natomiast pierwszy rozdział widziany jest (zapewne pod wpływem poezji Pasternaka) jako podróż translatorska przez labirynty poezji.

W rozdziale II doktorantka przeanalizowała 4 przekłady Juliana Tuwima wierszy Borysa Pasternaka (*Z przesądu, Margaryta, Tak się zaczyna, Balzak*), w rozdziale III – 7 przekładów Mieczysława Jastruna (*Marburg, Pamięci Demona, Ulewa, Mefistofel, W lesie, Pij i pisz, Tędy przeszedł*), w rozdziale IV – 4 przekładów Seweryna Pollaka (*Kiedy zza liry labiryntu, Sen, Z grzechoczącego placów rombu, Dusza*). Niestety, nie było możliwe porównanie przekładów tego samego (tych samych) wierszy, ponieważ żaden z prezentowanych tłumaczy nie podjął się tłumaczenia wiersza już przełożonego na język polski.

Doktorantka stawia pytania: Jak zmienia się świat poetycki oryginału w przekładach?, Czy zachowany jest zamysł autora?, Jakie decyzje translatorskie podjęli tłumacze?

Aby odpowiedzieć na te pytania Autorka bada poziom rytmiczny, leksykalno-semantyczny

oraz fonologiczny przekładów na język polski. Poprawnie identyfikuje amplifikacje, redukcje, inwersje, aliteracje, substytucje. Zauważa zastosowanie odpowiedników funkcjonalnie równoważnych, ekwiwalentów tekstu wyjściowego, odzwierciedlenie obrazów poetyckich.

Zastrzeżenia budzą następujące interpretacje analityczne:

- 1) Autorka sugeruje, że w oryginale wiersza *Z przesqdu* autor porównał pokój do pudełka po zapalkach, tymczasem oryginalna коробка – to po prostu pudełko (s. 77).
- 2) Wątpliwy jest ciepły emocjonalny stosunek podmiotu lirycznego do pokoiku w hotelu (wiersz *z Przesqdu*), w sytuacji gdy pomieszczeniu w wierszu towarzyszą wyraźnie konotowane – каморка, мараться, гроб, морг. Tymczasem doktorantka odczytuje to jako sentymentalny stosunek podmiotu lirycznego do pomieszczenia.
- 3) Wątpliwości budzi interpretacja Autorki wyrazu долгожданный — jako derywatu od ждать долг a nie ждать долго (s. 104).
- 4) Doktorantka wyjaśnienia amplifikację *wioślarz po lipach wiosłował* jako uzyskanie aliteracji (dla aliteracji można byłoby zastosować archaiczną formę lico, bez utraty sensu), chociaż sam fragment raczej nie jest dobrą ilustracją aliteracji (s. 123).
- 5) Trudno się zgodzić ze stwierdzeniem: Pasternak wzmacnia przedstawiany obraz za pomocą treści niewerbalnych (s. 186), które jest niezrozumiałe i niezilustrowane.

Badania mgr Marianny Plakuevy-Olejniczak przekładu poezji Borysa Pasternaka są silnie osadzone w teorii poetyki przekładu artystycznego. Prawidłowo zrozumiane i opisane są relacje autor oryginału – tłumacz, samo badanie zostało poprowadzone na modelu aktu translatorskiego jako poszukiwanie równoważnych odpowiedników semantycznych, stylistycznych i emocjonalnych, odnoszenie się do systemu strukturalnych współodniesień między dwoma językami oraz stosowanie interpretacji (tzn. odwoływanie się wprost do rzeczywistości, na przykład faktów z biografii poety). Autorka przede wszystkim poszukiwała 4 procesów transformacji translatorskich (według Edwarda Balcerzana): redukcji, inwersji, substytucji i amplifikacji. Analizie przekładów towarzysza opisy rozumienia przekładu artystycznego przez samego tłumacza.

Wyniki, które otrzymano w drodze badania, można ująć jako odkrycie strategii translatorskich.

Julian Tuwim dążył do zachowania konstrukcji rytmicznej z godnej z oryginałem oraz maksymalnej precyzji w oddaniu znaczenia tekstu wyjściowego. Zaobserwowano odchylenia w zakresie siatki rymowej, aliteracji i toku jambicznego. Mieczysław Jastrun skupił się na transponowaniu obrazów poetyckich oraz odtworzeniu warstwy brzmieniowej. Seweryn Pollak za najważniejsze uznał obrazy poetyckie i ich odtworzenie leksykalno-semantyczne. Rymy i warstwę fonologiczną uznał za wtórną.

Reasumując, stwierdzam, że mimo pewnych drobnych niedociągnięć, przedstawiona do oceny dysertacja jest spójna metodologicznie i warsztatowo. Wywód jest klarowny. Doktorantka

wykazuje dobrą orientację w literaturze przedmiotu, a zaczerpniętą z niej wiedzę umiejętnie aplikuje do przedmiotu badań. Oparta na solidnej podstawie naukowej poetyki przekładu artystycznego rozprawa porządkuje wiedzę o recepcji twórczości Borysa Pasternaka w Polsce i uzupełnia wiedzę o przyjmowanych strategiach tłumaczenia jego utworów na język polski. Tym samym została wypełniona luka w tym zakresie.

Wnioski końcowe

Rozprawa doktorska mgr Marianny Plakuewej-Olejniczak "Strategie przekładu jako wypadkowa interakcja czynników świadomego wyboru tłumacza. Na przykładzie polskich tłumaczeń wczesnej poezji Borysa Pasternaka" napisanej na Wydziale Neofilologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, pod kierunkiem naukowym prof. dra hab. Andrzeja Sitarskiego stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną Autorki. Rozprawa potwierdza umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Wyczerpuje to wymagania artykułu 13, ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 ze zm.). Wnioskuje zatem o dopuszczenie mgr Marianny Plakuewej-Olejniczak do kolejnych etapów postępowania o nadanie stopnia doktora.

DYREKTOR INSTYTUTU
SŁOWIAŃSZOZNYCH WEC

dr hab. Joanna Orzechowska